

LIBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARINESCU, I. M.

FIGURI DIN ANTICHITATEA CLASICĂ / I. M. Marinescu

- București: Paul Editions, 2023

ISBN 978-630-6588-04-6

Corectură: *Lucia Gruescu*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere 1, corp C1, Sector 1, București

www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,

vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,

mihaela.enache@pauleditions.ro

tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Tipar: ARTPRINT

E-mail: office@artprint.ro

I. M. MARINESCU

**FIGURI DIN
ANTICHITATEA CLASICĂ**

Paul Editions

la moarte. Plec, ca să nu faceți același lucru și cu mine, căci am convingerea că atenienii sunt și acum eternii imbecili incorigibili ai Greciei. Pe cine iubiți sau admirați la început, pe acela îl ucideți sau îl disprețuiți la urmă.

Peste câteva zile, o mică navă părăsea Pireul, îndreptându-se spre Alexandria. Pe ea se imbarcase Lucian și toată familia lui. După o ședere de douăzeci de ani, el pleca din cetatea luminii liniștit și cu același surâs ironic cu care părăsea altădată tribuna de orator sau sala de lecturi publice.

CUPRINS

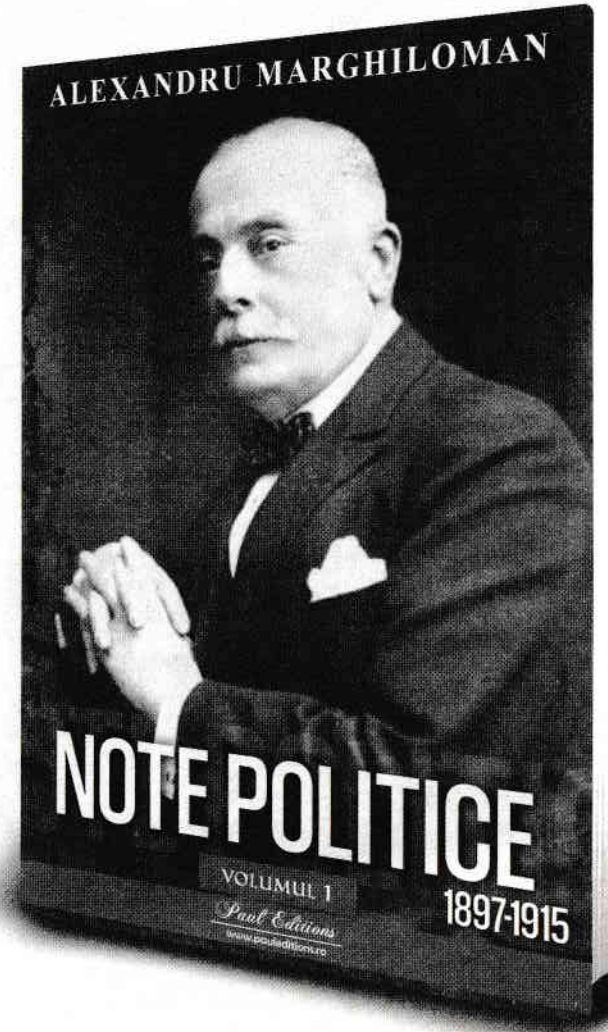
Imperiul Roman	5
Cato cel Bătrân	9
Ennius	16
Terentius	22
Lucretius	30
Cicero	39
Caessar	50
Sallustius	57
Vergilius	64
Horatiu	73
Ovidius	81
Seneca	89
Lucan	97
Persius	104
Tacit	110
Martial	120
Apuleius	127
Elada	135
Aezii	139
Hesiod	146
Archiloc	152
Theognis	158
Sappho	166
Herodot	173
Pindar	181
Sofocle	187
Aristofan	193
Euripide	200

LIBRIS

We know
books

Socrate	205
Tucydide	211
Xenofon	220
Demosthene	230
Platon	239
Aristotel	246
Theocrit	254
Lucian	262

Pentru comenzi accesați site-ul:
www.pauleditions.ro

CATO CEL BĂTRÂN

În Senat ședința era pe sfârșite. Trimișii cartaginezi așteptau nerăbdători, la intrare, hotărârea definitivă și pe fețele lor se putea citi o vie neliniște, căci în clipele acestea avea să se decidă soarta scumpei lor cetăți.

Era cald și senatorii erau obosiți. Sudoarea curgea pe togile lor brodate cu purpură și în ochi li se citea parcă o singură dorință: să se isprăvească odată aceasta ședință care dura de câteva ceasuri. Consulul care prezida le acordase pentru un moment o pauză de odihnă și de reculegere. Unii moțâiau pe băncile lor, alții se plimbau prin incintă, iar cei mai mulți se grupaseră în jurul lui Scipio și discutau cu aprindere. Figura șefului nobilimii se desenă mândră și aristocratică în mijlocul grupului de chipuri agitate.

Deodată se făcu tăcere. Senatorii își ocupară iarăși locurile și ședința reîncepu. Un om, cu părul roșu și ochii cenușii, se urcase la tribună. Eră între două vârste și pe buze îi flutura un zâmbet tăios și sarcastic.

Când începu să vorbească, toți senatorii își ascuțiră urechile și nicio șoaptă nu se mai auzi. Însuși Scipio păru că renunță la seninătatea-i olimpiană și privi cu luarea aminte pe orator.

Cato vorbea din ce în ce mai animat. Vorbele-i curgeau limpezi și clare și se îndeseau ca picăturile unei ploii repezi de vară. Frazele se rotunjeau, figurile retorice răsăreau necăutate și în chip spontan, iar ironiile și sarcasmele se încrucișau ca niște fulgere pe un cer furtunatic. Cu toată oboseala lor, senatorii nu se mai săturau ascultându-l și, la rându-i, fiul arendașului din Tusculum părea că nu se mai satură nici el de propria-i elocvență. În sfârșit termină și ultima-i frază vibra majestuoasă și sonoră:

— Așadar, părerea mea e că trebuie dărâmată Cartagina!

Un murmur străbătu sala. Președintele puse la vot diferitele propuneri și în urmă delegații puni fură chemați înăuntru. Ei se plecară adânc. Inelele și brățările de aur zornăiră zgomotos și într-o tăcere deplină hotărârea definitivă fu citită. „Senatul și poporul roman ordonă Cartaginei ca ea să-și nimicească toate vasele de război și să primească vizita de control a unei delegații romane”. În fruntea acestei delegații era numit Cato. Trimișii Cartaginei se plecară din nou adânc în fața senatorilor, Cato îi privi cu o mânie abia reținută, Scipio zâmbi ironic și compătimitor, iar ei, mohorâți, dar calmi, părăsiră încet sala Senatului.

II

În anul 174, înainte de Hristos, Cato trebuia să părăsească Roma. Înainte de plecare chemă în iatacu-i de lucru pe fiul său Marcus. Între maldărele de catastife cu socoteli, i-a grăit serios și grav:

— Ascultă, fiule, eu plec într-o călătorie lungă și îndepărtată. Locul meu de pater familias îl vei lua tu și ca atare trebuie să îngrijești de moșie, de casă și de mama ta. Fii cruțător și econom. Ți-am lăsat de altfel sfaturi și instrucții precise.

Și Cato îi întinse un sul în care era scris zi cu zi ceea ce avea să facă în lipsă-i.

— Imediat după ce voi pleca eu, continuă el, te vei duce la moșie și vei face ordine. Sunt trei butoaie cu măslinile stricate, un butoi cu oțet cam slab, doi sclavi bătrâni și câteva șunci mucezite. Vinde-le pe toate, căci numai folosesc la nimic.

Pune să curețe măslinii de uscătură și vântură grâul din hambare. Mamei tale să-i cumperi o nouă stolă, dar vezi să nu fie prea scumpă. Pe cea veche să o dai la reparat, căci o mai poate purta, deși ea spune că s-a învechit de tot. Tu să nu chemi niciun prieten la masă și să bei numai din vinul ce ți-am lăsat. E cam acru, dar se poate bea și dă putere. Fii sănătos, ferește-te de greci și dea zeii ca să ne revedem cu bine.

III

Pe corabia care îl duce spre Cartagina, orașul atât de îndușmănit de el, Cato se plimbă gânditor. Ce frumoasă zi! Cerul e senin, soarele e cald și marea liniștită.

Un tânăr nobil din delegație stă lângă Cato și admiră peisajul.

— Privește, ce limpezi și line sunt valurile mării astăzi!

— Da, parc-ar fi untdelemn de la Venafru.

Nobilul strâmbă din nas și se depărtează. Cato se plimbă înainte și din când în când își notează pe niște tăblițe observațiile.

Câteodată murmură:

— Recolta din anul acesta va fi frumoasă. Măslinii, grâul și vița îmi promet un câștig bun. Am trimis patru corăbii cu marfa la Rodos și alte trei la Alexandria. Cu ajutorul zeilor și de-acți câștigul va fi bun. Dar trebuie făcute economii. Mai ales..., dar aci se întrerupse, se dădu un pas înapoi, se mușcă de deget și pronunță o formula de incantație: un șoarece îi trecuse pe dinainte, dar, slavă zeilor, acest semn fusese înlăturat!

IV

Când delegația romană a debarcat la Cartagina, primirea ei a fost făcută cu un fast nemaipomenit. Sufeții, senatorii și o mulțime imensă i-a întâmpinat pe țarm. Casele erau împodobite cu covoare bogate și cu valuri de purpură. Pe străzi, în vase mari, ardeau arome fine. Pe fortăreața Byrsa fluturau ramuri de măslin, semnul păcii, și peste tot poporul aclama pe romanii care treceau încântați și fermecați de tot ceea ce vedeau. Ce frumos și ce prosper era orașul! Nici nu se cunoștea ca purtase un război așa de greu din care ieșise cu totul învins. Peste tot se vedea bogăție și voie bună. Pe piețe, negustorii își strigau marfa ca în zilele bune, mulțimea se plimba nepăsătoare și pe tindele templelor ofrandele și jertfele se grămădeau numeroase și alese.

Romanii erau uluiți, dar încântați. Nu se așteptaseră să vadă așa ceva, nu se gândiseră că vor fi primiți așa de bine.

Numai unul dintre ei nu își pierduse sângele rece și acesta era Cato.

— Vă mai gândiți la generalul cel chior?, întrebă el chiar la intrarea în oraș.

La această jignire adusă lui Hanibal, sufeții se posomorâseră, dar au răspuns liniștiți:

— Ilustre senator, Senatul și poporul roman ne opresc de a ne mai gândi la el.

Pe străzi, Cato a examinat cu atenție edificiile mărețe și somptuoase și adresându-se unui senator cartaginez, i-a zis:

— Nu găsești că aveți prea multă marmură și aur? Mai trainică e, cred eu, cărămida de la Roma.

La ospățul oficial, el nu a gustat aproape deloc din mâncările și vinurile alese. Pe când colegii lui se îmbătaseră numai din aroma bucatelor și a băuturilor, Cato a cerut să i se dea o ceapă și o bucată de slănină. Le-a mâncat cu poftă, a băut dintr-odată o cupă cu apă în care pusese puțin oțet și a râgâit cu satisfacție chiar în nasul marelui sufet, lângă care sta.

Colegii lui romani l-au privit indignați și unul dintre ei a soptit la urechea celui alt:

— Nu-și dezmințe numele! Porcius s-a numit unul din strămoșii săi și strănepotul se cunoaște că se trage din niște porcari.

Cato a rămas nepăsător și la sfârșit, când o dansatoare greacă uimise pe toți prin mișcările-i grațioase și vioaie, el a exclamat:

— Aș prefera o maimuță din munții Numidiei: ea face salturi mult mai mari.

Și a rămas posac și nimic nu l-a putut încânta cât a stat la Cartagina. A refuzat daruri bogate, a respins sclave frumoase care îl îmbiau cu farmecele lor și noaptea, pe când tovarășii lui se desfătau la ospete și petreceri, el, la lumina lămpilor strălucitoare, își punea în regulă catastifele și scria la „Origines” opera lui istorică favorită.

După o lună de ședere în orașul acesta blestemat și plin de corupție, cum îl numea el, pe când erau duși în triumf pentru a se reîmbarca pentru Roma și când fruntașii Cartaginei socoteau pe delegații romani câștigați de partea lor, Cato a rămas neschimbat.

— Ce impresie ai de orașul nostru?, l-a întrebat un bătrân cartaginez.

— Am impresia că trebuie dărâmat!, i-a răspuns el.

V

Când s-a întors la Roma, Cato a făcut un sacrificiu de expiare. Trebuia să se purifice de șederea într-un oraș în care totul era putred și corupt.

— Punii sunt mai desfrânați decât grecii, a grăit el către Marcus. Dar pentru noi tot grecii sunt mai primejdioși. De pui vom scăpa dărâmându-le cetatea, dar când vom scăpa de acești „graeculi” care au năpădit și năpădesc mereu în țara noastră, în orașele noastre, în casele noastre chiar? Vei ști, fiule, că cei mai mari dușmani ai noștri sunt acești greci și mai ales doctorii lor. Să te ferești de ei și de remediile lor. Ai două leacuri suverane în casa ta: frunza de pătlagină și foaia de varză. Orice boli, orice rele sunt tămăduite prin aceste leacuri pe care le-am moștenit din moși-strămoși.

În Senat, la moșie și în For Cato și-a reluat viața-i și obiceiurile de toate zilele. Aceleași discursuri contra Cartaginei, a grecilor și a Scipionilor. Aceleași atacuri contra luxului și desfrâului ce venea din Orient și mereu aceleași îndemnuri: economie, cumpătare și afară cu tot ce-i nou!

În cercul ales și rafinat al Scipionilor, unde se vorbea și se cugetă numai grecește, omul acesta cu părul roșu și cu ochii cenușii era zilnic ironizat și batjocorit.

— Lasă-i să mă ocărăscă, zicea el, când i se aducea la cunoștință aceasta. Ocările lor sunt în grecește și eu nu cunosc această limbă.

Și totuși, la urmă, a fost silit să o învețe. Civilizația și cultura elenică au năpădit asupra Romei cu un șuvoi împotriva căruia nu se putea pune niciun stăvilar. Chiar cei mai conservatori dintre romani s-au convins la urmă ca Scipio și nobilii din jurul lui aveau dreptate. Însuși Cato a început să privească mai cu indulgență luxul și eleganța matroanelor, rafinarea petrecerilor și înnobilarea gustului. Se convinsese și el, la urmă, că ceapa și slăcina de la Tibru nu mai puteau îndestula un ospăț, că

monștrii ciopliți în lemn grosolan nu mai puteau figura zei, că descântecul și cronicile naive nu mai puteau mulțumi gustul unui literat. A mers cu concesiile până acolo încât, la vârsta de 80 de ani, a învățat grecește.

Dacă atâtea le-a iertat la bătrânețe, în două lucruri a rămas în schimb statornic și neclintit: nimicirea Cartaginei și ura contra nobililor. Pe Scipio, îndeosebi, l-a atacat oriunde a avut ocazie. În istoria sa, intitulată „Origines”, operă care creează proza romană și adevărata istorie la Roma, în toate războaiele pe care ni le descrie, nu citează niciun nume de general roman. Un singur nume propriu a citat: numele unui elefant Surus, care, după Cato, a făcut cele mai mari isprăvi războinice.

Și totuși aceste „Origines” alcătuiesc o istorie serioasă în care autorul caută să fie imparțial, veridic și bogat în izvoare și informații.

Nimicirea Cartaginei nu a avut fericirea să o vadă. El moare la anul 149 cu trei ani înainte de dărâmarea cetății punice. Dar chiar de-ar fi trăit, fericirea nu i-ar fi fost poate desăvârșită: cuceritorul Cartaginei avea să fie tot un Scipio!

Cu toate scăderile lui, Cato întrupează calitățile unui adevărat roman din timpul războaielor punice. Tradiționalist, cumpătat, muncitor și virtuos, acesta e romanul care a reușit să învingă, pe acele vremi, pe cel mai genial general al lumii.

Dacă în bazinul Mediteranei s-a încetățenit o civilizație latină în locul uneia semite, cum se tindea, aceasta o datorăm numai acelor falange de țărani latini, care își iubeau cu fanatism pământul, zeii și familia. Prototipul lor, reliefat în tot complexul calităților native, a fost Cato cel Bătrân.

Cât a iubit el pământul pe care îl cultiva cu pasiune! În lucrarea lui „De Agricultura” el ne arată cât este de demnă pentru om și pentru stat cultivarea pământului. „Când voiau să laude pe un om de bine, zice el, strămoșii noștri îl numeau bun muncitor al pământului. Din acești muncitori se nasc cetățenii cei mai curajoși și soldații cei mai puternici. Agricultura dă câștigurile cele mai cinstite, cele mai sigure și cele mai puțin supuse invidiei”.

Bun cetățean, bun om de stat, bun tată de familie, bun militar și, mai presus de toate, bun scriitor și orator, iată ce a

fost Cato. Era veșnic ocupat, veșnic plin de energie și de dorința de a munci. „Nefăcând nimic, zicea el, te deprinzi a face rău!”. Această maximă l-a călăuzit toată viața și dacă atâtea vreme s-a opus culturii și civilizației grecești, a făcut-o gândind la acei regișori din orientul grec pe care lipsa de ocupație îi îndemnase la toate crimele și infamiile.

Pentru Cato, civilizația greacă avea să aducă pieirea Romei. Poate că era în parte îndreptățit și posibil ca însuși Scipio să se fi gândit la fel, când, privind dărâmarea Cartaginei, recită aceste versuri profetice:

„În curând va pieri și sfânta cetate Ilion, Priam și poporul său în lupta cu lancea”.

ENNIUS

Cato Maior, chestorul armatei romane din Sardinia, când venea ziua plăților, observa totdeauna cu plăcere pe un tânăr centurion, cu care căuta să stea mai multă vreme de vorbă.

Centurionul se numea Ennius. Se născuse într-un orașel din Calabria și, după spusele-i proprii, întrunea în el trei neamuri: era osc, era grec, era și roman. Cunoștea foarte bine literatura greacă și era înzestrat cu oarecare talent poetic.

Cato, deși ura pe greci, era atras totuși de acest tânăr veșnic voios, veșnic surăzător și veșnic gata să susțină o discuție oricât de lungă. Când războiul a fost pe sfârșite, Cato l-a chemat și i-a zis:

— Ascultă, Ennius, de blestemații de puni, am scăpat, în sfârșit. Suntem în preajma păcii și ne vom întoarce în curând fiecare pe la vetrele și ocupațiile noastre. Vrei să vii cu mine la Roma?

Ennius nu a stat o clipă pe gânduri.

— Vin cu plăcere, ilustre chestor, i-a răspuns. De mult tineam să vizitez orașul de la Tibru și să cunosc pe vitejii și virtușii romani.

— Casa mea îți va fi totdeauna deschisă, mai zise Cato, și la masa mea vei fi oricând bine primit!

Dar se grăbi să mai adauge:

— Să nu îți închipui însă că te voi ospăta cu fleacuri stricătoare de stomac, cum te-ai obișnuit la grecii tăi.

Ennius mulțumi cu modestie și se retrase.

Nu a trecut multă vreme și tânărul centurion din Calabria își făcu apariția la Roma în suita lui Cato. Acesta îl recomanda pe la diferiții lui prieteni și Ennius fu primit cu brațele deschise. Prietenii lui Cato erau însă la fel cu el și bietul Ennius, obișnuit

cu mesele rafinate din sudul Italiei, era silit să laude ba slănina cea gustoasă de la masa unui moșier din Latium, ba friptura de bou bătrân de la ospățul vreunui negustor de vite de lângă Roma, ba măslinile putrede pe care i le servea uneori Cato.

— Sunt viteji și demni de admirat acești romani, își zicea el adesea, dar prea put a ceapa și a lână de oaie.

Și-i plăcea totuși șederea în Roma și când i-a cunoscut pe Scipio și alți nobili, atunci Roma i-a devenit încântătoare. La ospetele acestor patricieni a mâncat ca la masa celui mai rafinat grec și în saloanele lor a discutat artă și literatură ca la bogătașii cei mai de gust din Tarent. De Cato și de societatea lui s-a îndepărtat din ce în ce, deși îl iubea și îl respecta pe acest roman de rasă veche. Nu-i plăcea însă felul lui de viață și teoriile-i dușmănoase grecilor.

— Ce-ți mai face protectorul?, îl întreba adesea cu ironie Scipio. Trebuie să fie foarte vesel anul acesta, când măslinile și ceapa au dat o recoltă îmbelșugată. Ce porci admirabili mai are! Păcat însă că nu sunt prea grași. Poate din pricina teoriilor lui economice pe care li le aplică și lor.

Ennius zâmbea cu complezență, dar nu zicea nimic. I-ar fi fost greu, mai ales în fața lui Scipio, să-și critice protectorul. La urmă însă, a fost silit să se despartă cu totul de șeful partidului național din Roma. Cato, răz bunător și grosolan, nu-i putea ierta lui Ennius relațiile cu Scipio Africanul.

— Alege, i-a zis el într-o zi, alege între mine și grecoșorii aceia pe care îi vizitezi mereu. Eram sigur ca în locul verzei care-ți dă sănătate ai să preferi salata de cresson de la Atena. Desigur, vinul meu e mai acru, dar nu ți se suie la cap și nu-ți ia mințile ca vinul cel spumos al lui Scipio. La urma urmei, fă cum vrei.

Și Cato îi întoarse spatele. Bietul Ennius rămase zăpăcit și zadarnic încercă să împace furia răutăciosului roman.

Când în cercul Scipionilor se află de această ruptură, Ennius primi felicitări din toate părțile. Patricianul Fulvius Nobilior îl îmbrățișă cu dragoste, grăindu-i:

— De-acum ești al nostru și așa vei rămâne.

Iar Scipio Nasica adăugă cu vocea-i sonoră:

— Să trimitem felicitări porcarului de la Venafru că a izbutit

LIBRIA We know books
să se despartă de ultimul prieten rafinat ce mai avea. Trăiască de-acum usturóiu! și foaia de varză, singurele inspiratoare de versuri și proză națională!

II

În locuința modestă de pe Aventin a poetului de comedii Caecilius, locuia de multă vreme și Ennius. Acolo își adusese el vasta-i bibliotecă și zile întregi stătea închis în cabinetu-i de lucru. Zile întregi prietenii îl căutau zadarnic, căci poetul rămânea invizibil.

— Ce face și cu ce se ocupa?, întrebau ei pe Caecilius.

Acesta zâmbea enigmatic.

— Veți vedea în curând, le răspundea el.

În afară de Caecilius, un singur om mai cunoștea taina muncii lui fără preget. Acesta era Scipio Africanul.

Când, într-o zi, poetul se prezentase la el și îi citise poemul epic dedicat lui. Scipio i-a zis:

— Ai un talent epic remarcabil, dar nu pe mine se cade să mă cânti, ci istoria întregii Rome. Noi nu avem, ca grecii, o epopee națională. Tu, care ai fixat regulile poeziei latine și ai introdus în ea hexametru, tu ești menit să făurești și epopea națională.

Ennius s-a simțit mândru de aceste cuvinte și a plecat cu o hotărâre nestrămutată: să alcătuiască, el cel dintâi, adevărata epopee latină.

De-atunci rar s-a mai ivit prin casa lui Scipio și a celorlalți prieteni ai lui.

Când se arăta cu ochii în fundul capului și cu fața obosită, Scipio îl trăgea deoparte și îl întreba:

— Cum mai merge epopeea?

Ennius roșea și răspundea, șoptind:

— Cred că merge bine și în curând o voi da la lumină. Ce fericit voi fi atunci!

Scipio îl bătea cu blândețe pe umăr.

— Perge, perge, carissime vates!

În Roma se cunoșteau multe din scrierile lui Ennius.

Publicase piese de teatru, tradusese în versuri un poem

filosofic și tot în versuri publicase și o carte de bucătărie. Cato i le citise pe toate și când a terminat și pe aceasta din urmă, a exclamat:

— Poftim, pe cine ospătăm eu cu ceapa și slănină! Pe un flecar care cântă în versuri toată bucătăria cea stricătoarea de stomac a grecilor. Iată pe cine am adus eu la Roma! Pe unul care vrea să ne otrăvească cu rețetele-i de bucătărie! Ah, greci blestemați, greci blestemați!

Când au apărut însă „Annales”, epopeea care cânta faptele romanilor, de la zidirea cetății lor și până în vremurile lui, Cato a rămas uimit.

— Iată de ce era capabil grecul!, și a început să o citească cu aviditate. A citit rând pe rând legenda lui Aeneas, întemeierea Romei și primele războaie romane. Când a ajuns la războaiele punice, ochii lui Cato au strălucit de curiozitate.

— Să văd ce zice de mine, a zis el.

Dar a strigat mânios, după ce a citit:

— Puțin, foarte puțin și mult, foarte mult despre grecoșorul de Scipio!... Nu mai îmi place acum! Și a azvârlit furios cartea.

În schimb, în casa lui Scipio a fost o adevărată sărbătoare. Opera lui Ennius eră smulsă din mână în mână și laudele curgeau ca o ploaie abundentă de vară. La ospățul solemn ce s-a dat în onoarea poetului, Scipio a ținut o cuvântare sărbătorească.

— Iubiți prieteni, a zis el între altele, să fim mândri că, după războiul cu Hanibal, am câștigat azi cea mai frumoasă victorie. Ilustrul Ennius ne-a dat cea mai desăvârșită epopee națională a noastră. Ea va trăi în veci, ca și faptele mari pe care le proslăvește.

Și Scipio, îmbrățișând pe Ennius, îi puse pe cap o cunună de lauri.

De-ar fi știut mândrul și rafinatul aristocrat că peste câțiva vreme, romanii aveau să capete adevărata lor epopee prin alt poet, ar fi fost poate mai puțin darnic în laudele lui. Cum nu putea fi însă un profet, el a continuat să proslăvească pe Ennius și l-a proslăvit împreună cu el și întreaga Romă, și întreaga lume romană.